List 43. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 22. oktobra 1890.

Obseg: Dvajset pravil sadjarjem. — Kako sadnemu drevju gnojiti. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Dvajset pravil sadjarjem.

Sadjarsko društvo v Altenburgu na Nemškem razglasilo je dvajset pravil, katera ugajajo tudi našim sadjarjem. Glasijo se pa tako:

1.) Po višinah kaže najbolj zasajati češnje, po nižavah slive (češplje), po severnih in vzhodnih rebrih jabolka, po južnih in zapadnih legah hruške. Češnji škoduje suša najmanj, sliva pa prenaša največ mokrote.

2.) Sadnemu ali pitanemu drevju najbolje ugaja vlažna, ilovnata zemlja, ki vodo propušča in koder niso še prej rasla sadorodna drevesa. Koder voda zastaja, ondi ni dobro za pitovno drevje. Treba je drenaže.

3.) Jeseni naj se izkopljejo velike jame drevesom. Po zimi kaže jame z gnojnico zalivati, drevesa pa naj se vanje posajajo šele spomladi.

4.) Ako sami ne umemo ali ne moremo vzrediti lepih mladih drevesec, ne kupujmo jih, kjer si bodi, ampak jemljimo jih iz dobrih drevesnic. Pri izberi bodimo sami pričujoči. Izberimo zdrava drevesca z močnimi koreninami, ki stoje v drevesnicah ravna kot sveča in imajo že 1—2 letni les za krone.

5.) Zastran vrst moramo biti opazni ter ozirati se, v kakšno zemljo hočemo drevesce vsaditi, ali je lega topla ali hladna, zemlja mokrotna ali sušna.

6.) Jabolka in hruške se zasajajo po 10 metrov narazen. Za prvi čas, ko jabolčno in hruševo drevo ni še dovolj vzraslo, posadi se na gole prostore nekaj sliv, da imamo prej od zemlje kaj haska. Pozneje slive lahko zopet odpravimo. Po planjavah naj stojijo vrste jabolčnih dreves po 40—50 korakov narazen.

7.) Predno drevo vsadimo, prirežimo najmočnejše korenine kolikor moči gladko ter pomočimo jih v ilovnato vodo. Če se prikaže po prerezkih korenin rjav rob pri skorji, kaže to, da je drevesce po zimskem mrazu oškodovano. Tenkih koreninic ali mustačev pa ne smemo porezati.

8.) Količ se mora v jamo poprej zasaditi, nego pa drevesce. Količ je treba poostriti in ožgati in ravno postaviti. Potem zaspimo jamo do $^3/_4$ z dobro prstjo. Nato se razgrnejo korenine drevesca in pokrijejo z izkopano zemljo. Vse se tako osiplje, da nastane okrogla jamica okolo debla. Svežega gnoja ne smemo tukaj nikoli rabiti.

9.) V mokrotni ali preplitvi zemlji se drevesom napravijo prsteni kupi, v katere se potem drevesa posadijo. Posajeno drevo mora vselej v jami nekoliko više iz zemlje stati, nego je stalo v drevesnici. Tudi se ne sme hekoliču privezati, dokler se ni zemlja usedla. Preglobokо saditi drevesa je velika napaka.

10.) Količ se ne sme dotikati krone ter naj stoji na južni-zapadni strani od drevesa. Kdor more, naj pritrdi drevesce za dva količa tako, da se zabrani vsakeršno drgnenje.

11.) Vsajena drevesca naj se ovijejo s slamo, da jih spomladni vetrovi preveč ne izsušijo. Zoper zajce se drevesca pomažejo z apneno vodo ali se ovijejo s trnjem.

12.) Jabolčnih, hruševih in češnjevih dreves ni treba pri zasajanji prirezavati, pač pa naj se drugo leto, zlasti slabe vejice, prikrajšajo. Slive prirezujejo se od 5—6 očes.

13.) Iz prva vsako leto, pozneje pa vsako 2.—8. leto porežejo se jeseni v kroni vse prepogoste ali križem rastoče veje. Suhljad in vsi tati ali hobodki se odstranijo vsako leto.

14.) Vsako rano na deblu in po vejah je opazno prirezati in z drevesnim voskom zamazati. Odprta debla

kaže zamazati s katranovcem. Bolne veje treba gladko odrezati in zamazati.

15.) Mah, lišaj, posušeno skorjo je postrgati. Časi je dobro, da močnejše veje in deblo pomažemo z mesjo apnene vode, kravjaka ali ilovice.

16.) Zemljo okoli debla je večkrat okopati in pokriti z gnojem ali tratnico naopak položeno.

17.) Ožig in raka moramo hitro izrezati ter bolne dele izpirati z gnojnico, kateri smo primešali nekoliko lesnega pepela. Slabotna debla kaže narezati; kjer pa teče preveč soka, ondi se poreže nekaj korenin.

18.) Gnoji se drevesom spomladi, da rasto močno v les, meseca julija in avgusta pa, da nastavijo močnih popkov cvetnih za prihodnje leto. Najboljše gnojilo je gnojnica. Njo je precej proč od debla vlivati ali v narejene luknje ali v skopan krog, da se potem skozi zemljo do korenin cedi.

19.) Stara drevesa pomladimo, ako jim prirežemo vejevje, slabe vrste pa zboljšamo, ako jim vcepimo boljših vrst. V stare jame, koder je prej stalo sadonosno drevje, ne smemo nikdar saditi mladih dreves iste vrste.

20.) Dober drevesni vosek se naredi, ako vzamemo 250 gramov smole ter jo pri malem ognji mešamo s spiritom, kojega se porabi 40—50 gramov. Lep ali lim, s katerim se pomažejo ovitki za debla, da ob njih gosenice itd. obtićijo, naredi se, ako pomešamo 5 delov repnega olja, 1 del masti, 1 del terpentinovca, 1 del kolofonija ali pa 3 dele etera in 1 del terpentinovca.

Kako sadnemu drevju gnojiti.

Tudi sadna drevesa potrebujejo živeža, in velika škoda je, da se gnojenje sadnemu drevju premalo ceni, preveč zanemarja. Mnogo dreves donaša samo zato malo sadu in vzame nazadnje konec. Pri vrtnarstvu je zatoraj velike važnosti to, da sadjar daje drevju pripravnega gnoja, v pravi razmeri in tudi o pravem času.

Pred vsem treba vedeti, da sadna drevesa jemljo zemlji veliko fosforove kisline, kalija in dušika, in ravno teh trojih tvarin večidel ni obilo v zemlji. Zato je treba skrbeti, da se te redilne snovi, ki jih drevesa srkajo iz zemlje, vedno nadomeščajo, da drevesa ostanejo zdrava in rodovitna.

Odkod pa dobiti dušika, kalija in fosforove kisline?

Dušika imajo posebno v sebi: kri, rožni in kopitni obrezki, dlaka in volneni odpadki, — kalija in fosforove kisline pa je v straniškem gnoji, živinski gnojnici, zmletih kosteh, kurjaku in drugih ptičjakih, v lesnem pepelu, posebno bukovem in trtnem.

Če zemlji dajemo veliko ravno imenovanih dušikovih tvarin, krepko raste drevju les in perje, — če pa jo gnojimo z gori imenovanimi tvarinami, ki imajo fosforove kisline in kalija veliko v sebi, nastavlja drevo več popkov in donaša debelejšega in boljšega (sladkega) sadu.

Po takem treba toraj pri gnojenji vselej vprašati se: kaj hočemo?

Kadar hočemo taka drevesa, ki so poškodovana po slani, toči, gosenicah in drugih vremenskih uimah ter zbog tega nočejo nič kaj rasti, ali ki so več let zaporedoma bogato rodila in zato opešala, pognati h krepkejši rasti, treba jim je gnojiti s tistimi gnojili, o katerih smo gori rekli, da imajo veliko dušika v sebi. — Kadar pa drevesa sicer čvrsto rastejo v les in perje, pa sadu ne donašajo, takrat jim je treba gnojiti z gnojili, ki imajo več kalija in fosforove kisline v sebi. — Če pa je drevo tako, da noče čvrsto rasti, pa tudi sadu ne nastavlja, treba mu je gnojiti z gnojem, v katerega smo pomešali oboje vrste gnojila (dušikove tvarine, kalija in fosforove kisline), ali pa da ~~mu spomladi gnojimo z du-~~ šikovim gnojem, ki rast drevesu pospešuje, — meseca avgusta pa z gnojem, ki ima kalija in fosforove kisline veliko v sebi in po katerem drevo več cvetnih popkov nastavlja za prihodnje leto.

Najbolje se sploh gnoj sadnemu drevju prileže tekoč, kajti tak hitreje v zemljo pride do drevesnih koreninic, ki ga srkajo, suh gnoj pa dohaja le počasi z deževnico vanjo. Zato je zmerom dobro, umetna gnojila (superfosfat, kali, hilisalpeter itd.), pa tudi pepel, kri, rožne odrezke, zmlete kosti (koščeno moko) poprej v vodi razstopiti, da v njej nekoliko povro, in šele potem ž njimi gnojiti drevesom. Tako povodenjeni gnoj se vlije v jame, katere se, kakega četrt metra široke in pol metra globoke izkopljejo, tako daleč od debla, dokler veje drevesne sezajo. Kadar je gnoj vanje vlit, pa se zopet zaspo.

Najboljši čas drevju gnojiti je od spomladi do jeseni, in sicer zgodaj spomladi zato, da rast vzoudimo v drevesu, — meseca julija in avgusta, da drevo nastavlja sad, — meseca septembra pa zato, da se pomnožijo tvarine, katerih za drugo leto potrebuje.

Če je zemlja suha in vreme gorko, treba je tem bolj gnoj pomešati z vodo zato, ker bi preostri gnoj škodoval. Vendar se dado vsa tu imenovana gnojila rabiti tudi suha, s prstjo zmešana kot kompost Potrese se okoli drevesa pod krono po zemlji in potem zagrebe. Taka gnojitev se prileže posebno češnjam, češpljam, orehom, kostanju in vsemu koščičastemu in luskinjastemu sadju, kateremu je ostri tekoči gnoj škodljiv zato, ker prehitro svojo moč kaže.

Kdor hoče gnojiti s svežim živinskem gnojem (kravjak je zato najboljši), naj se že jeseni okoli drevesa zagrebe, da se čez zimo razkroji in svoje redilne tvarine (dušik, kalij in fosforovo kislino) odda kmalu spomladi koreninam drevesnim.

Koliko pa naj se za gnojenje izbranega gnoja daje drevju? — Več ali manj, to se ravna po velikosti drevesa in lastnosti zemlje.

Visoka in starejša drevesa potrebujejo gnoja več nego nizka (pritlikavci) in pa mlada, — pusta zemlja ga potrebuje več nego močna.

Gnojnice živinske ali straniškega gnoja zadostuje 3 do 5 litrov velikemu drevesu, — pepela 1 ½ do 2 litra, — kalija 60 do 100 gramov v 4 do 5 litrih vode. Manjša in mlajša drevesa potrebujejo seveda manj gnoja.

Razne reči.

* **Za napravo prunel** je najbolje vzeti še ne popolnoma zrelih češpelj. Delo samo vrši se pa tako: Češplje se olupijo (obelijo) kolikor mogoče natanko. Kadar so olupljene, neso se takoj v zaboj, kjer se puste v žveplenem dimu dobrih par minut, da postanejo lepo rumene, a ne rjave. Potem se denejo na solnce ali pa v dobro sušilnico (naše navadne domače sušilne peči ne ustrezajo), da dobro zvenejo; nato se vzamejo koščice iz njih na nasprotni strani peclja. Po vsem tem se tako stiskajo z dlanmi, da postanejo lepo okrogle in da dobodo podobo posušenih smokev, kakeršne se v navadnih vencih kupujejo po štacunah. Ko smo jih tako pripravili, denemo jih zopet na lese ali druge deske in na solnce par dni, da se do dobrega osuše. Potem se vlože v zaboje, katerim se strani prevrtajo. Vkladajo se pa tako, da se na dno dene dobra lega prunel, na njo pa breskovega listja, ali pa še bolje lavorikovega: na to pride zopet lega prunel, lega listja in tako dalje. Zdaj se spravijo prunele za poznejšnjo rabo ali prodajo.

* **Zoper uši po listji vrtnih rož in drugih raslin.** Da je ta mrčes silno škodljiv rastlinam, ker jim sok izpira in se strašansko hitro množi, znano je dobro vrtnarjem in raznih cvetlic prijateljem, ki pa tudi vedo, da se mnogo zoper ta mrčes priporoča pomočkov, ki nič ne pomagajo. Časnik bolčanske družbe kmetijske priporoča sledeče sredstvo, katero hvali, da je zanesljivo: Mrtva riba naj se pusti v skledi vode toliko časa ležati, da voda prav zelo smrdi. S to vodo naj se poškropi ušiva rastlina. Če se to par dni zaporedoma stori, pomori se mrčes brez škode rastlini, — seveda treba tako poškropljeno rastlino, če je bila v sobi, nesti venkaj, da izgine smrad.

* **Ne obrezovati spomladi živih mej!** Navadno je, da ljudje spomladi, večkrat še celo o kresu obrezujejo žive meje belega trnja in druge, pa ne pomislijo, da s tem pokončujejo koristnim ptičkom potrebna gnezdeca, po katerih starke imajo mlade. Vlada v Kaselu je to napako s posebnim ukazom nedavno prepovedala in velela, da se obrezovanje živih mej sme le vršiti od 1. oktobra do 1. marcija.

* **O obiranji sadja.** Stara in vsakemu znana je izkušnja, da rahlo in varno obiranje obvaruje zrelo sadje, pritiskov in ran, in da se tako obrano sadje drži dolgo. Pri obiranji iztaknili so pa izkušeni sadjarji še drugo: oni namreč ne obero vsega sadja na drevesu na edenkrat, ampak najprej samo najbolj zrelo in debelo sadje, vse slabejše pa še puste. S tem se obrne vsa drevesna redilna moč v korist ostalemu sadju, ki se kmalu doredi in dozori, da je po vsem enako prvič obranemu. Ako se najde pri drugem obiranji še slabejšega sadja, ravna se enako kakor prvič, in s tem se prav izdatno pomnoži pridelek, slabega pa je le prav malo.

Vprašanja in odgovori.

K drugemu odgovoru na 172. vprašanje nam piše vprašalec gospod J. S. v D.: Odgovor Barjanov se nič ne ujema z mojo pritožbo. Zemlja, v kateri mi gre pesa v cvet, prerahljana je dobro, kajti namenjena je bila za vinograd in čez meter globoko prekopana. Tudi letos sem sadil peso na njivo, ki je bila nad pol metra globoko prekopana, pa vendar ni bilo nič boljše. Slana pa tudi ni vzrok, ker meseca aprila pri nas tako rekoč slane niti ne poznamo. — K temu pristavljamo tudi mi, ki so nam razmere na Primorskem znane, da je bil prvi naš odgovor na to vprašanje vendar le pravi, in prepričani smo, da je krivo podnebje in pa zaradi podnebja uže prevrženo t. j. degenerirano seme. Strokovnjak o pridelovanji pese Rimpass piše v „Landw. Jahrbuch“ za l. 1876. na 31. in za l. 1880 na 191. strani, da gre pesa v seme, ako je prezgodaj ali pregloboko, sejana in ako vreme rast zadržuje. Kdor pozna Primorske razmere, ve, da je tamošnjo podnebje vse drugačno nego po tistih krajih, koder so peso vzgojili takšno, kakeršno imamo danes in jo hočemo imeti. To, kar je pri Trstu mesec april, je na pr. na Češkem mesec junij, a Primorec vendar zato ne more pese sejati eden ali dva meseca poprej, ker potem pride pesa vsled podnebja celo v razmere, v katerih mora iti v cvet. Ne rečemo pa, da bi na Primorskem ne mogli pese pridelovati, o tem nam za Primorsko manka izkušenj, prepričani pa smo, da je dobro seme iz krajev, koder rodi dobra pesa, poglavitna reč. Da so največ podnebne razme o prvi rasti krive, da gre pesa v seme, dokazuje nam pridelovanje glavnega zelja po Vipavski dolini in v Furlaniji. Tudi tam ne morejo pridelovati zelja iz doma sejanih sadik, ampak pridelujejo jih po visoko ležečih, mrzlih planjavah Nanosovih. Prepričani smo, da bode tudi g. vprašalec imel dober uspeh s peso, ako kupi pesnih sadik na pr. v Logaškem okraji.

Vprašanje 204. Iz prejšnjih let se spominam, da je nekdo na Kranjskem izumil k ročnim mlatilnicam pripravo, s katero se dado ti stroji brez vsakega truda goniti. Ker je delo z ročno mlatilnico res mučno in nad vse težavno, rad bi zvedel, ali je kaj na tem ali ne, in če je kaj vredno, kedo izdeluje take priprave? Ker je bilo ob svojem času o tem brati v „Novicah“, zato mislim, da je bila reč v zvezi s kmetijsko družbo in da Vam je zato znana. (J. Ž. v G.)

Odgovor: Vsa ta reč nam je dobro znana. Dotično pripravo je izumil neki Lakota na Dovjem, a priprava ni nič vredna, kar je samo ob sebi umevno, kajti kdor

*

bi hotel kaj takega izumiti, moral bi znati več nego čarati. Pri nas je glede strojev med kmetovalci še mnogo čudnih nazorov, zato hočemo prav na kratko nekaj opomniti. Velika večina naših kmetov je prepričana, da vsa kmetska dela in kar je ž njimi v zvezi, more razumeti le kmet, gospod pa da je preneumen, da bi to razumil. Ker se pa rabi v kmetijstvu mnogo strojev, zato je bilo dosti bolj prebrisanih kmetijskih rokodelcev, ki so hoteli fabriške stroje zboljšati, ali pa narediti, da jih bode laže goniti. Zlasti so to poskušali z ročno mlatilnico. Ko bi ti ljudje vedeli, kaj je „delo“, nikdar bi ne bili tega izkušali, ker vedeli bi, da je to nemogoče. Da se kako „delo“ zvrši, rabimo kako silo, primeren čas in gotovo pot. Za vsako delo, ki je hočemo zvršiti, moramo toraj imeti silo, čas in pot. Ako pri eni reči kaj prihranimo, pa pri drugi izgubimo. Vzemimo vzgled: Ti popravljaš streho, 100 opek moraš znositi na streho. Vselej neseš 10 opek in porabiš za pot $^1/_2$ ure. Da vse „delo“ zvršiš, rabiš svojo silo ali moč, 10 četrti časa in pot moraš desetkrat premeriti. Hočeš li časa in poti prihraniti, vzemi namesto 10 opek vselej po 20. Delo bode eno in isto, t. j. znosil bodeš tudi 100 opek na streho, in sicer v 5 četrtih časa, in polovico manj pota bodeš potreboval, a zato bodeš moral še enkrat toliko sile ali moči porabiti. Z drugimi besedami: Prihranil si polovico časa in pota, zato si pa v polovici časa še enkrat toliko sile porabil. Tako je tudi z ročno mlatilnico. Da z mlatilnico na pr. omlatimo snop žita, moramo v ta namen porabiti gotovo silo, na pr. štiri mlatiče, kateri gonijo stroj, recimo eno minuto, in ki ob tem delu 30krat zavrte kolo. Recimo, da hočemo silo zmanjšati. Zato bodemo naredili veče kolo (oziroma vinto), in stroj se bode laže gonil. Ker bode sedaj kolo veče, bodemo ga res laže gonili, a pot, katero imajo roke narediti ob vrtenji, bo veča, in zato ne bodemo mogli kolesa v eni minuti 30krat zasukati, pa tudi ne snopa v tem času omlatiti. Pridobili smo torej pri sili, a izgubili pri potu in času, oziroma pri hitrosti. Pri mlatilnih strojih je pa tudi hitrost važna, kajti ako stroj ne gre dosti hitro, onda ne mlati ali vsaj ne pravilno. Tudi priprava, katero je izumil Lakota, ima razen napake, da je sploh napačno sestavljena, tudi to, da bi se o pravilni sestavi sicer sila prihranila, a pri hitrosti bi se pa izgubilo. Pa tudi to velja le v teoriji, v resnici je pa z Lakotovo napravo stroj še teže goniti nego brez nje, ker tu sodeluje še drgnenje, trenje itd., ki vse skupaj ovira pregibanje. Pri kmetijskih strojih je le do tega, koliko en stroj dela opravi in koliko to delo stoji, in ali se izplača stroj kupiti ali ne. O tem pa hočemo o priliki kaj več pisati.

Vprašanje 205. Prosim, naznanite mi v prihodnji številki „Novic“ grajščine, katere so kmetijski družbi znane na Avstro-Ogrskem. (J. G. v V.)

Odgovor: Ko bi ne bili vajeni „čudnih“ vprašanj, čudili bi se temu vprašanju, oziroma gospodu vprašalcu, ki more kaj takega vprašati, oziroma zahtevati. Samo na Kranjskem nam je znanih nad 100 grajščin, katerih Vam tu ne moremo naznaniti, ker nam manka volje, časa in prostora in ker bi to nobenega izmed drugih čitateljev ne zanimalo. Ako hočete zvedeti vse avstrijske grajščine, oziroma naslove njih lastnikov, naročite si dotične adresne knjige, in dobili bodete več tisoč naslovov.

Vprašanje 206. Mlada krava, katere prvo tele sem oddal pred 8 dnevi mesarju, ne pusti se sedaj mlesti, čeravno smo jo vadili, ko je imela še tele. Kaj naj ukrenem, da kravi odpravim to razvado? (T. Š. v O. na Štajarskem.)

Odgovor: Če je krava pustila teletu sesati in se sploh takrat, ko je imela še tele, dala za seske prijeti, je znamenje, da krava ne ovira molžnje toliko zarad drgnenja po sescih, kolikor zarad tega, ker hoče mleko ohraniti teletu, ki ste ga ji odstranili. To se pri mnogih kravah pripeti, zlasti pa pri mladih. Take krave se upokorijo, ako se jim med molžo ena sprednjih nog dvigne. Tudi trdijo, da postanejo krave mirne, ako se jim dene na križ precej nad repom mokra, mrzla ruta. Skusite oboje. Ako pripravite kravo, da se da nekaterikrat mirno mlesti vsled enega ali drugega sredstva, gotovo se kmalu odvadi brcanja med molžo.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

195.

Kava v Egiptu in Carjemgradu. Neprijatelji kave. Kava v Indiji.

Ni trajalo dolgo, pa je od Adena dospela kava v Meko. Tu so se shajali božjepotniki z vseh krajev, pa so se s kavo upoznali, in njim na ljubo so odprli tu prve javne kavane. Božjepotniki so raznesli kavo sedaj po vsej Arabiji. Arabske kavane so začele koj s početka znamenito vzdigati društveno življenje. Tu so se sedaj začeli shajati igralci, da pri šahu kavo srebajo; tu so se našli prijatelji, da se v živahnem razgovoru zabavajo; le-sem so pritiskali ljudski pesniki in narodni pravljičarji, ker so vedeli, da hočejo prav tu dobiti največ zahvalnega ljudstva, katero hoče njihove pesni in pravljice rado poslušati.

Z Arabije je došla kava kmalu v Egipet. S početka šestnajstega stoletja nahajmo v Kaoiri že več kavan, a 1630. l. jih je bilo do 1000. Te kavane so postale šole modrosti, kakor so jih sami nazivali. V kavanah so se zbirali razni postopači, pri katerih so dobro grebli godci, pesniki, pravljičarji, čarobniki, plesači in njim enaki svet.

V prvej polovici šestnajstega stoletja so začeli kavo piti po mnogih mestih v Siriji, a zlasti v Damasku in Halebu. Leta 1534, za vladanja Solimana II., dospela je kava tudi v Carjigrad. Došla sta dva tujca, jeden z Damaska, jeden s Haleba, odprla sta dve kavani in uredila sijajno po zahtevah turške udobnosti. Bili sta to prvi kavani na evropskej zemlji. S početka so pohajali kavane samo odličnejši ljudje, duhovniki in učitelji, sodniki in zdravniki, in radi ozbiljnega razgovora, ki se je tu vodil, nazvali so jih šole modrosti.

Pitje kave je zadelo v mohamedanskem svetu dosta zgodaj ob hude neprijatelje. Prvo gibanje proti kavi se je dogodilo 1511. l. v Meki. Egipetski sultan je imenoval novega namestnika v Meki, ki kave nikdar ni videl. Ko je namestnik prišel v neko veliko mošejo, zelo se je razsrdil, ker je v jednem kotu našel derviše pri kavi. Izgnal jih je iz hrama božjega, potem pa sklical v zbor najučenejše bogoslovce, pravnike in uglednike, da se določi, ali vera dopušča kavo piti. V zboru je bila zelo živahna razprava, ker so tu sedeli hudi nasprotniki kakor tudi osobiti ljubitelji kave. V hudem prepiru je spravil jeden nasprotnik kave celi zbor v smeh, ker mu je ušla beseda, da se je od kave prav tako opil, kakor od vina. „Aha, ti si tedaj vino pil!“ zakričali so protivniki, in namestnik je dal nesrečnika kar v zboru po podplatih nabrisati, ker se je proti koranu pregrešil. V zboru se niso mogli nikakor zjediniti, zato je poklical namestnik dva perzijska zdravnika, dva brata, da izrečeta svoje mnenje. Ona sta odločila, kajti izrekla sta, da kava zdravju škodi, in je toraj ne more niti vera dopuščati, da si niso bili vsi v zboru volje na to mnenje pristati. Namestnik je dal pa vendar vse kavane pozapreti, vso kavo spaliti in uničiti. Tudi je prepovedal kavo piti, in kdor bi ne slušal, zapretil mu je, da ga hoče sramotno na oslu skozi mesto voditi. Mej tem je poslal glasnika k sultanu v Kahiro, da mu on sporoči, ali je pravo pogodil. Kmalu je dobil od sultana pismo, katero kratko in malo ni bilo laskavo, ker je v njem stalo: „Zdravnika v Meki, pa tudi sam namestnik so vsi vkup osli. Naši zdravniki in pismoznalci v Kahiri, ki dalje vidijo od vaših, trdijo, da je kava dovoljena in zdrava pijača, in da radi nje ne bode noben pravi prerokov sin raja zgrešil.“ Namestnika so začeli sedaj zasmehovati, a oba zdravnika je dal turški sultan Selim I. ubiti, ko je 1516. l. Kahiro posedel. Tako je kava slavila novo zmago.

Leta 1525 so ustali v Kahiri znovega proti kavi, in 1534. l. je nastala v mestu prava vojska proti kavi. Neki prenapet človek je začel pridigovati proti kavi in dokazovati, kako je to bogomrzka pijača, in da bodo kavopivci na sodnji dan ustali črnejši od same kave. Ko so pobožni poslušalci prišli iz hrama božjega, bili so tako razjarjeni, da so se razleteli po kavanah, razbili posodje in pohištvo, goste pa pretepli. Vse mesto se je na to poburilo, in nastali sta dve stranki gotovi na ljuto klanje. Vrhovni sodnik je sklical vse pismoznalce, in le ti so se soglasno izrekli, da je kava dovoljena in tudi koristna. Sodnik jih je na to sam pogostil s kavo, in tako je kava znovega zmago slavila.

V Carjemgradu je zadela kava tudi na neprijatelje. Duhovništvo se je jelo pritoževati, da svet rajše zahaja v kavane kakor v mošeje, in kedar je muftija izjavil, da se pitje kave ne zlaga s koranom, pozaprli so vse kavane. No prišel je nov muftija, ki je kavo rad pil, in za njim so jo udarili dvor, duhovenstvo in ljudstvo, in kmalu so zopet bile kavanam vrata na stežaj odprta. Svet je z novega vrel v kavane, in v treznem razgovoru pogosto pretresel politiška vprašanja. Vlada je začela pisano gledati to početje, bala se je uporov in zarot, in zato je veliki vezir za vlade mladoletnega Mohameda IV. pozaprl vse kavane v samem mestu, samo v predmestjih jih je pustil. Pa tudi ta zabrana se ni obdržala. Ljudje so se bili že tako privadili kave, da so pozneje ženske izvojevale pravo, po katerem smejo zahtevati ločenje od moža, ako jim brani kavo piti.

Kava je pri mohamedanskih narodih postala pravi blagor. Radi hude in razdražljive naravi je imela zabrana vina dobre posledke, a gotovo se je ne bi tako ostro držali, da niso našli v kavi dobre zamene. Kava je tu prav res vino do celega zamenila. Arabski in turški pesniki so slavili v svojih pesnih kavo isto tako, kakor so v Evropi presljavljali vino. Kakor pri nas sprejemamo gosta s čašo vina, tako po vsem vzhodu podajajo milemu gostu čašico kave. Kavi se je tu povsodi pridružil še duhan, in Przijanec veli, da je kava brez duhana tisto, kar je jed brez soli.

S spredje Azije je prešla kava dosta zgodaj tudi v Indijo. V onem času, ko v kulturnih zemljah evropskih niso kave še poznavali, prevažali so jo že Holandezi z Arabije v Indijo. Tako se omenja, da so že 1642. l Holandezi v Indijo prodali nad 40.000 *k/g* kave. Kako je v tem času bila kava Evropejcu še nenavadna pijača, pričajo nam besede holandeškega trgovca Wurfbeina, ki jo takole popisuje: „Cauwa je neka vrsta graha, kateri navadno raste samo po brežičkih okoli Moke. Ž njim se čez mero in vsak dan radi zdravja služijo ne samo v Turškej, temveč po vsej Indiji. Ta grah na ognju ožgo, da je črn kot oglje, potem ga stolčejo in kuhajo, in od njega pijo tako vročo vodo, da še skoro kar vre.“

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni zbori.

Deželni zbor goriški imel je dne 14. oktobra takoj prvo sejo in popoludne drugo. Deželni glavar grof Coronini otvori zborovanje s pozdravom do poslancev, omenja veselega ženitovanja v cesarski rodbini in sklepa z živijoklici na cesarja. Potem naznanja, da daruje v spomin poroke nadvojvodice Valerije svoje dohodke kot

glavar za šestletno dobo za ustanovo za podporo onemoglih delavcev na Goriškem. Deželni zbor sklene zahvalo izreči gospodu deželnemu glavarju za blago ustanovo, in dalje tudi poslati deputacijo 7 členov, da ponove to zahvalo. Potem izvolili so se finančni, pravni in peticijski odsek in bila sklenjena seja, ne da bi bil deželni glavar v stanu napovedati dan in dnevni red prihodnje seje.

* * *

Tržaški deželni zbor pričel je dne 14. t. m. opoludne svoje zasedanje. Predsedoval je dr. M. Luzatto, ker župan Bazzoni še vedno boleha. Navzoča sta bila tudi c. kr. namestnik vitez Rinaldini in namestniški svetnik baron Conrad. Pozdravil je predsednik zbrane poslance ter zaklical trikratni „živio“ presvetlemu cesarju. Poudarjal je, da se je delovanje odbora, oziroma municipalne delegacije, osredotočilo v premotrivanju potrebnih naredeb za predstoječi prevrat v gospodarskem tržaškem življenju. Konečno je pozdravil navzočega g. namestnika, na kar je ta tudi omenil odpravo proste luke. Naznanja, da bo vlada dež. zboru predložila postavni načrt o nadzorovanju šolstva. Predsednik vzame to objavo namestnikovo na znanje ter zaključi sejo ob 12¼ uri popoludne.

* * *

Deželni zbor štajarski. Ob 10. uri je mil. gospod knezoškof lavantinski, dr. Mihael Napotnik, v stolni cerkvi daroval sv. mašo, katere so se vdeležili: ces. namestnik baron Kübeck, dvorni svetovalec grof Chorinsky, svetovalci namestništva, deželni glavar grof Wurmbrand-Stuppach, dež. glavarja namestnik dr. Jurtela, deželni odbor in mnogo poslancev. Po sv. maši sta deželni glavar in njegov namestnik v pisarni ces. namestnika storila slovesno obljubo. Ob 11. uri zbrali so se poslanci v deželni dvorani; med njimi sta bila tudi oba knezoškofa.

Predložena so bila poslancem razna poročila. Cesarski namestnik baron Kübeck je nekako takole nagovoril poslance:

Nj. c. kr. apostolsko Veličanstvo cesar je z najvišjem patentom z dne 15. septembra t. l. sklical štajarski deželni zbor na današnji dan. Pozdravjam Vas v imenu cesarske vlade.

Deželni zbor bo sklepal o važnih stvareh. Tako je važno vprašanje zdravstvena organizacija. Pri vsem pa bo vlada rada podpirala deželni zbor pri vseh vprašanjih na korist dežele in to z vso objektivnostjo po pravici in postavi.

Na to nagovori zbor dež. glavar grof Wurmbrand. Spominja se poroke nadvojvodinje Marije Valerije, prihoda cesarjevega v Gradec povodom otvorjenja razstave in raznih železničnih načrtov, katero je po novi postavi sestavil deželni odbor. Glede na šolstvo, omenja nove vseučiliščne zgradbe in izraža upanje, da bode država prevzela v svojo upravo nekatere srednje šole, ker se deželni troški za šolstvo na leto množe za 50.000 gld. in so višji direktni davki skoro nemogoči. Deželne priklade se sicer ne bodo zvišale letos, a to davkoplačevalcu malo koristi, ker pa nasprotno rastejo občinske in okrajne priklade. Deželne priklade znašajo 32%, okraji pa poberejo 700.000 gld., torej skoro 13% in občine 3,468.724 gld. direktnega davka. Deželni odbor se je dalje posvetoval o razpustu okrajnih zastopov, o novem občinskem redu, o administracij cest, o sredstvih proti trtni uši, o vravnavi rek: Savinje, Mure in Drave i. t. d. Dalje omenja glavar, da bo deželni odbor zopet predložil zdravstveno postavo.

Naposled opomni vse poslance, naj bi se izogibali narodnostnemu prepiru in skupno delovali na korist Stajarske. Voljeni so bili zapisnikarji in verifikatorji. — Druga seja bila je dne 16. t. m. Na dnevnem redu bile so volitve raznih odsekov.

Deželni zbor kranjski.

II. seja deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dné 17. oktobra 1890. l. ob 10. uri dopoludne.

1. Branje zapisnika I. deželno-zborske seje dne 14. oktobra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 33. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega zaklada za leto 1891.
4. Priloga 34. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1891.
5. Priloga 35. Poročilo deželnega odbora glede zgradbe deželnega gledišča.
6. Priloga 36. Poročilo deželnega odbora o preložitvi ceste čez Bogenšperk.
7. Ustno poročilo finančnega odseka o računskih sklepih ustanovnih zakladov za leto 1889. in o proračunih za leto 1891. (k prilogi 22.).
8. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu normalno-šolkega zaklada za leto 1889. (k prilogi 13.)
9. Ustno poročilo finančnega odseka o gospodarjenji s kranjskim učiteljskim pokojninskim zakladom za leto 1889. (k prilogi 1.)
10. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželno-kulturnega zaklada za leto 1889. (k prilogi 11.)
11. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu deželno-kulturnega zaklada za leto 1891. (k prilogi 12.)
12. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu gledališkega zaklada za leto 1889. (k prilogi 20.)

Potem ko je bil predstoječ dnevni red rešen, oglasi se k besedi poslanec Šuklje ter stavi glede na pogostne požare minulega poletja nujni predlog, da naj se deželni odbor pooblasti glede na to, da sme prekoračiti za elementarne nezgode dovoljen kredit za tekoče leto za svoto 4000 gld. Predlog je bil brez razgovora soglasno sprejet.

* * *

Pri III. seji deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 21. oktobra vrešil se je sledeči dnevni red.

1. Branje zapisnika II. deželno-zborske seje dne 17. oktobra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 37. Poročilo deželnega odbora o zgradbi dveh hiš za stanovanja paznikov prisilne delavnice.
4. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu za leto 1889. (k prilogi 3.).
5. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu bolniškega zaklada za leto 1889. (k prilogi 7.).
6. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu porodniškega zaklada za leto 1889. (k prilogi 8.).
7. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu najdenškega zaklada za leto 1889. (k prilogi 9.).
8. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu blazniškega zaklada za leto 1889. (k prilogi 10.).
9. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu zaklada deželne prisilne delalnice za leto 1889. (k prilogi 17.).
10. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu zaklada deželne prisilne delalnice za leto 1891. (k prilogi 18.) in o prošnji Franca Bajca, provizijoniranega paznika deželne prisilne delalnice za stalno umirovljenje.
11. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželnega zaklada za leto 1889. (k pril. 31.)
12. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželnega posojilnega zaklada za leto 1889. (k prilogi 29.)
13. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega posojilnega zaklada za leto 1891. (k prilogi 30.).

Obširneje poročalo se je pri točkah 11., 12. in 13., izrekom se je pri točki 11. razpravljalo v obliki poročil deželnega odbora pri proračunih in računskih sklepih.

Seja je trajala do 1. ure popoludne, prihodnja soja je prihodni petek dne 24. oktobra.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Gospod Žitnik, deželni poslanec in vrednik „Slovencev“, je že nekaj časa bolehal, minulo nedeljo pa precej hudo obolel, ker je iz sebe bruhnil krvi. Zdravniki so bolniku zaukazali popolnoma mirovati, sodijo, da je kri prišla z želodca in da mora izvirati iz kakšne želodčeve bolezni, katere značaj še ni dognan. Za zborovanje deželnega zbora oglašen je gosp. Žitnik bolnega in tek njegove bolezni bode odločeval, koliko se bode mogel vdeležiti deželno-zborskega delovanja.

— **Vprašanje dolenjske železnice** pomika se vedno dalje k povoljnemu vspehu, kolikor čujemo, je med merodajnimi faktorji zadostno soglasje tudi v nadrobnih in postranskih vprašanjih, ker so v glavnem vprašanji v popolnem soglasji. Vsi namreč hočejo dolenjsko železnico kar pred, vsi jo hočejo pod ugodnimi pogoji, jo hočejo tako, da je njen promet in obrestenje zagotovljeno. Spečanje premoga v kočevskih premogokopih odvisno je od železnice, železnica pa od dobrega izkoristenja premogokopov. V tem zelo povoljnem položaju zna dežela Kranjska priti k nepričakovanemu vspehu, da se gradi za deželo velevažna železnica, ne da bi ji bilo treba prinašati druzih gmotnih žrtev, kakor poroštvo za naprej že zagotovljeno obrestenje onih dolžnih pisem, s katerimi se ima preskrbeti za zgradbo železnice potrebni denar.

— **12 novih knjižic za otroke** v zalogi J. Giontinijevi je ravnokar prišlo na svitlo in so naprodaj po 6 kr. na drobno, vsih 12 knjižic pa za 60 kr. in s poštnino vred po 65 kr. Knjižice se imenujejo: „Vihar na morji“, „Otroci v gozdu“, „Ne vodi nas v izskušnjavo“, „Lehkomiselna prijatelja“, „Jurče in Zorka“, „Ne bodi radoveden“, „Božje oko bdi“, „Ivan hromec“, „Uboga družina“, „Mati in sin“, „Soseda“, „Ubožni Tonče“. Vsaka knjižica obsega šest listov in ima po šest ličnih podobic. Toraj kakor za nalašč naši nježni mladini za svetega Nikolaja. — Na prodaj so pri knjigarju J. Giontiniju v Ljubljani.

— **Odlikovani razstavljalci.** Pri letošnji razstavi na Dunaji bili so z darovi odlikovani naslednji razstavljalci s Kranjskega: C. kr. kmetijska družba kranjska, za skupno razstavo kranjskih kmetijskih pridelkov, kranjsko ribarsko društvo za razstavljene kranjske ribe; Franc Kotnik z Vrhnike za parkete, Karolina Lapajne z Idrije za čipke in Peter Majdič z Mengiša za moko; so odlikovani ali s častno diplomo ali z zlato svetinjo. Sreberno svetinjo ali pa priznanje po diplomi v skupini domače industrije: podkovska šola c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani za razstavljena v šoli izdelana učila, Anton Krisper za različne izdelke domače industrije, Miha Ambrožič z Mojstrane za izdelke za čebelorejo, Janez Kosler v Ljubljani za lesne izdelke, Alojzij Loy s Kočevja za vina, P. M. Avgust Maly z Belepeči za lesno volno, Mihael Pakič v Ljubljani in Matija Pakiž v Ribnici za

lesno blago, Matej Pirc v Kranji za platnino, F. Schulz v Ljubljani za preparirane ribe, E. Stampfel v Ljubljani za izdelke kočevske domače industrije, in G. Tönnies za stroje za obdelovanje lesa; bronasto svetinjo so prejeli: C. kr. kmetijska družba v Ljubljani za razstavo gospodarskih pridelkov, grof Kottulinsky z Boštanja za lesne izdelke in Janez Jeglič z Begun za razstavljene čebelarske stvari. Nagrade v denarji so prejeli. Ivana Dolčič in J. Radojčič. Izvan tekmovanju po darilih bili so bratje Koslerjevi pivarna v Ljubljani. Toliko daril za razstavljavce s kranjskega priča, da je Kranjske pri razstavi bila prav častno zastopana.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja ozirajo se v tem trenutku v prvi vrsti na razvoj razprav češko-nemške poravnave v Pragi. Samo en teden traja do sedaj zborovanje češkega deželnega zbora. in že se kaže, da zapreke poravnavi, kolikor se tiče izrekoma dobre volje staročeških poslancev, niso tolike, kakor jih je risalo in jih še risa časništvo. Vodja nemških čeških poslancev dr. Schmejkal hotel je sicer češkim poslancem staviti nož na prsa s predlogom, po katerim bi se bili morali zavezati vprašanje glede deželnega kulturnega sveta rešiti v teku 8 dni, takoj potem ono glede volitev iz kurij, pa predlog se je zavergel in sprejel se je predlog grofa Kinskyja, v katerem se izražuje ista dobra volja za poravnavo, pa ne nosi na sebi pečata nasilstva, katero so Nemci kazali po predlogu Schmejkalovim. Čehe je potolažila naj bolj dobra volja od strani Nemcev, ki jih je pripeljala do zatajenja, s katerim so odstopili od predloga lastnega priznanega vodje.

V nižje-avstrijskem deželnim zboru goni z dobrim vspehom in pogumno cesarski namestnik grof Killmannsegg vprašanje združenja Dunaja s svojimi predkraji. — To vprašanje daje protisemitom, ki se primernejši sedaj imenujejo združeni kristjani, priliko z vsakojakimi sredstvi mahati po liberalni deželni-zborski večini.

Tri dni strajkajo tukaj nameščeni služabniki konjskih železnic (tramvaj). Včeraj pa so se oglasili zopet na delo, in gotovo danes zopet vozijo, samo da odločno zahtevajo, da se službeno navodilo — popravi.

S Prage. — Komisija za poravnavo rešila je včeraj tri paragrafe predloga zadevajoč deželno-kulturni svet, paragraf 3 predlaga z predlogom Buquoy-ovim zadevajočim volilni red, sprejet je bil z glasovi Nemcev in velikega posestva.

Pri § 5 obračala sta se dr. Greger in dr. Rieger zoper preobilno delitev deželnega kulturnega sveta.

Konečno bil je § 5 po besedah vladnih sprejet, proti glasovali so mladočehi, dr. Rieger in Kučera. Predlog Skorda-ov glede imenovanja predsednika po cesarju, bil je odklonjen, zanj glasovali so mladočehi in dr. Rieger.

Brn. — V deželnem zboru predlaga grof Serenyi s peterimi tovariši, deželnemu odboru naročiti že v prihodnem zasedanji predložiti načrt zakona, po katerim naj bi se za oba oddelka velikega posestva vpelje število primerno zastopstvo, ravno tisti poslanci predložijo resolucijo, da naj vlada vporablja ves svoj vpliv v to, da dobi vsak oddelek veliko posestva števila primeren zastop potem zakona.

Lvov. — Vsi rusinski deželni poslanci so dne 19. t. m. izstopili iz kluba zastopnikov kmetijskih volilnih okrajev z utemeljevanjem, da tako druženje s poljskimi tovariši ni bilo koristno, ker se je to druženje porabljajo za pretvezo skupnega delovanja, dejansko pa so se želje Rusinov dosledno prezirale!

Berolin. — Cesar pripravlja za Moltke-ta veliko odlikovanje, kakor so redka v zgodovini pruski. Vsi generali povelniki dojdejo k Moltkovi slavnosti, ki se pričnо v nedeljo. Veliko bakljado priredijo slavljencu meščani in dijaki. Deset tisoč vdeleži se baklade. — Gref Waldersee podal se je k Moltku v Greishu, od kodar ga konec tedna sprejme v Berolin.

Veliko se govori o carinski poravnavi med Nemško in Avstrijsko, in res je, da se pripravljajo na tako poravnavo, toda gotovega do sedaj še ni.

Angleška vlada pripoznala je braziljansko republiko ter je naročila angleškim vojnim brodovam zastavo braziljske republike pozdravljati.

Srbska. — Državnemu svetu predložen je načrt zakona odgovornosti ministrov. Zloraba ministerske oblasti kaznovati je z zaporom in pa konfiskacijo imetja.

Žitna cena

v Ljubljani 12. oktobra 1890.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 50 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 5 gold. 04 kr. — soršice 4 gld. 39 kr. — rži 4 gold. 87 kr. — ječmena 4 gold. 24 kr. — ovsa 2 gold. 76 kr. — ajde 4 gold. 87 kr. — Krompir 2 gold. 32 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.